

بسمه تعالی

« عدالت سرلوحه دغدغه های همیشگی نظام اسلامی است.»

(مقام معظم رهبری: ۱۳۹۰/۲/۲۷)

عنوان مقاله: مفهوم شناسی والگوی عدالت پژوهی از منظر مقام معظم رهبری (امام خامنه ای مدظله)

مؤلف:

صفرعلی لطفی دانشجوی دوره هفتم دانشگاه عالی دفاع ملی

اسفند ۱۳۹۱

چکیده:

از آنجایی که مبنای تفکر و اندیشه مقام معظم رهبری مبتنی بر مبانی مکتب اسلام است، لذا عدالت را معیار حق و باطل و شاخص مشروعیت حکومت ها دانسته و می فرماید: «عدالت معیار حق و باطل در حکومت هاست یعنی در اسلام اگر چنانچه شاخص عدالت وجود نداشت، حقانیت و مشروعیت زیر سؤال می رفت» (۸۹/۹/۱۰)^۱

مقام معظم رهبری، عدالت را اولاً باید تعریف کرد و مشخص نمود که این عدالتی که می‌خواهیم به آن برسیم، چیست؟ از نگاه ایشان، عدالت فقط عدالت در مسائل اقتصادی نیست، بلکه یک بخش عمده‌اش مسئله‌ی اقتصاد است. (در دیدار رئیس و مسئولان قوه‌ی قضائیه ۱۳۸۸/۰۴/۰۷) عدالت از منظر معظم له، ناشی از حق است و بر این مبنا معتقدند: «عدالت همه جا به معنای «برابری» نیست. ایشان در تبیین مفهوم عدالت تاکید دارند: «اشتباه نشود، عدالت یعنی هر چیزی را در جای خود قرار دادن. این معنای عدل است. عدالت یعنی بر طبق حق عمل کردن، و حق هر چیز و هر کسی را به او دادن. این معنای عدالت است (بیانات در دیدار کارگزاران و قشرهای مختلف مردم، در روز ولادت حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام ۱۳۷۱/۱۰/۱۷)

به تعبیر مقام معظم رهبری، عدل یعنی «یک موازنه‌ی صحیح، یعنی رفتار صحیح، معتدل بودن و به سمت عیب و خروج از حد نرفتن. این، معنای عدل است» (از بیانات ۷۱/۱۱/۱)، در فراز دیگری می فرماید: «عدل معنایش این است که باید جامعه قائم به قسط باشد.» (بیانات در دیدار کارگزاران و قشرهای مختلف مردم، ۱۳۷۱/۱۰/۱۷)

در این نوشتار درصدد هستیم، با واکاوی مجموعه آثار مکتوب و غیر مکتوب مقام معظم رهبری طی بیش از دو دهه زعامت و رهبری ایشان (از خردادماه سال ۱۳۶۸ تا کنون) اعم از بیانات، احکام، پیامها و سخنرانی ها و... ضمن تبیین مفهوم عدالت از دیدگاه ایشان، تعریفی از عدالت در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، قضایی و فرهنگی ارائه دهیم. مفهوم شناسی عدالت می تواند گامی در جهت ابهام زدایی در حوزه عدالت پژوهی، به تحقق انتظارات رهبر معظم انقلاب در گفتمان سازی «عدالت» در دهه چهارم انقلاب اسلامی کمک کند.

این مقاله در سه بخش اصلی تنظیم شده است: در بخش اول، مفهوم عدالت و مشتقات آن تعریف و تبیین شده است. در بخش دوم، سطوح عدالت مشتمل بر چهار سطح (فردی، اجتماعی، ملی و بین المللی) بیان گردیده و در بخش سوم، عدالت پژوهی از منظر مقام معظم رهبری با ارائه الگویی که از بیانات ایشان در دومین نشست راهبردی ب موضوع عدالت استخراج شده، ارائه گردیده است.

کلید واژه ها: عدالت، عدل، قسط، انصاف، عدالت پژوهی، آراء و نظرات مقام معظم رهبری

^۱ - از بیانات نخستین نشست اندیشه های راهبردی، نقل از کتاب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آفتاب توسعه، ۱۳۸۹ ص ۱۵۲.

خداوند عادل است و به عدالت فرمان می دهد: «ان الله يامر بالعدل والاحسان» (نحل/ ۹۰) و فلسفه بعثت انبیاء را عدالت قرار داده است: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيُقِيمُوا النَّاسَ بِالْقِسْطِ...» (حدید/ ۲۵)

همه انبیاء الهی به ویژه پیامبر گرامی اسلام، تحقق عدالت را به عنوان یک اصل مهم در اداره امور جامعه، سرلوحه اهداف خود قرار داده اند. عدالت به عنوان یک آرمان دیرینه بشری همواره از سوی انسان های حق طلب و عدالتخواه مطالبه شده و مورد توجه فلاسفه، اندیشمندان و سیاست ورزان بوده است و تاریخ سیاسی جهان نیز شاهد جنبش ها و حرکت هایی بوده که سر منشأ آن عدالت خواهی است. در نقطه مقابل عدالت ظلم و تعدی قرار دارد و چنین وضعیتی همواره مترادف با ناامنی برای مظلومان و ستمدیدگان تلقی گردیده است.

در تفکر اسلامی واژه «عدالت» جزو مفاهیم سازه ای است و در برابر مفاهیم بسیط قرار دارد. به تعبیر امام علی علیه السلام، بزرگ پرچم دار عدالت خواهی، عدالت عبارت است از قرار گرفتن هر چیزی در جای خودش: «العدل يضع الامور مواضعها» (نهج البلاغه، کلمات قصار: ۱۲۹۰) این همان سازه است اما سازه ای که مکتب اسلام ارائه می دهد، با سازه ارائه شده از سوی لیبرال دموکراسی غرب کاملاً متفاوت است. در تفکر شیعی عدالت مقدم بر امنیت است، لذا وقتی به حضرت امیر می گویند اگر معاویه را بردارید امنیت به هم می خورد، جواب دادند «اگر معاویه باشد امنیتی وجود ندارد» این نوع نگاه به عدالت در مبانی فکری مقام معظم رهبری نیز وجود دارد، به طوری که در فرازی از بیاناتشان آمده، چنین بیان می دارند: «در اسلام اگر چنانچه شاخص عدالت وجود نداشت، حقانیت و مشروعیت زیر سؤال می رفت» (۸۹/۹/۱۰)^۳

۱- بیان مساله

عدالت به عنوان یکی از اهداف راهبردی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران در اسناد بالادستی از جمله قانون اساسی ج.ا.ا. و سند چشم انداز ۲۰ ساله و سیاست های کلی، تصریح گردیده و همواره از سوی مقام معظم رهبری نیز مورد تاکید قرار گرفته است. ایشان طی دو سال اخیر در مقاطع و مناسبت های مختلف خطاب به آحاد مردم به ویژه دانشجویان و کارگزاران نظام، عدالت را آرمان مهم بشریت و شاخص مهم پیشرفت و توسعه و برقراری امنیت در دهه چهارم انقلاب اسلامی و هدف بزرگ انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی مطرح و از دانشجویان و پژوهشگران انتظار دارند که با نظریه پردازی و انجام پژوهش علمی، زمینه تحقق اهداف نظام را در گفتمان سازی پیشرفت و عدالت در دهه چهارم انقلاب اسلامی فراهم سازند. در این راستا به برخی از انتظارات مورد تاکید معظم له به شرح ذیل اشاره می شود:

- ...انتظار دارم در دوره ی پنجساله آینده اقدامات اساسی برای تدوین الگوی توسعه ایرانی - اسلامی که رشد و بالندگی انسانها بر مدار حق و عدالت و دستیابی به جامعه ای متکی بر ارزشهای اسلامی و انقلابی و تحقق شاخصهای عدالت

^۲ - ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم، و با آنها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق از باطل و قوانین عادلانه) نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند؛ و آهن را نازل کردیم که در آن نیروی شدید و منافی برای مردم است، تا خداوند بداند چه کسی او و رسولانش را یاری می کند بی آنکه او را ببینند؛ خداوند قوی و شکست ناپذیر است.

^۳ - از بیانات نخستین نشست اندیشه های راهبردی، نقل از کتاب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آفتاب توسعه، ۱۳۸۹ ص ۱۵۲.

اجتماعی و اقتصادی در گرو آن است، توسط قوای سه گانه کشور صورت گیرد. مشارکت جدی اندیشه وران حوزه و دانشگاه در تبیین مقوله ی عدالت و اقتضائات آن نقشی تعیین کننده در این امر دارد.» (سیاسیت های کلی برنامه پنجم توسعه، ۱۳۸۷/۱۰/۲۱)

- «عدالت و پیشرفت در دهه چهارم باید به یک گفتمان ملی تبدیل شود» (مقام معظم رهبری ۸۸/۲/۲۸)
- هدف ماریسیدن به نظریه اسلامی ناب و خالص در باب عدالت است. (مقام معظم رهبری در نشست اندیشه های راهبردی ۹۰/۲/۲۷)
- اگر در این تصمیم گیری ها از عنصر «عدالت و ارتباط عدالت و پیشرفت» غفلت شود، خسارات فراوانی به بار خواهد آمد. (همان)
- یکی دیگر از کارهای مهم نظری، یافتن شاخص برای اندازه گیری میزان تحقق عدالت اجتماعی است. (همان)
- ما می خواهیم مسئله پیشرفت و عدالت در دهه چهارم (انقلاب اسلامی) به یک گفتمان ملی تبدیل شود. (دیدار با دانشجویان استان کردستان ۸۸/۲/۲۷)^۴
- بدون عدالت پیشرفت مفهومی ندارد و بدون پیشرفت هم عدالت مفهوم درستی پیدا نمی کند. (دیدار با اعضای هیئت دولت ۸۸/۶/۱۸)^۵
- عدالت سرلوحه دغدغه های همیشگی نظام اسلامی است... کارهای انجام شده برای تحقق عدالت اجتماعی راضی کننده نیست، چرا که ما بر اساس نگاه اسلامی، تحقق کامل عدالت و محور گونه ظلم را هدف قرار داده ایم.....» (بیانات در دومین نشست اندیشه های راهبردی با موضوع عدالت مورخ ۱۳۹۰/۲/۲۷)
- ایجاد رشته عدالت پژوهی در حوزه و دانشگاه، نوعی سرمایه گذاری مفید برای ایجاد و تقویت گفتمان عدالت و تربیت نیروهای توانمند است.» (۹۰/۲/۲۷ همان)

۲- اهمیت و ضرورت تحقیق:

۲/۱- اهمیت و ضرورت نظری:

بررسی یکی از اساسی ترین مفاهیم سیاسی اسلام، یعنی عدالت، به صورت ریشه ای و مبنایی، رسالتی دانشگاهی محسوب می شود و از منزلتی رفیع برخوردار است. در تبیین اهمیت پژوهش حاضر، به اندیشه و آراء حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مدظله العالی) به عنوان متفکر و اندیشمند اسلامی در جهت تولید ادبیات بومی تکیه شده است که می تواند:

الف- یک راهنما و الگوی علمی برای نظریه پردازان و پژوهشگران جوامع اسلامی در عصر بیداری اسلامی قرار گیرد.

با جرای این پژوهش اصول و چارچوب نظری تامین و ارتقای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، از طریق تحقق عدالت مبتنی بر دیدگاههای مقام معظم رهبری حاصل می گردد.

^۴ - از بیانات مقام معظم رهبری نقل از کتاب «الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی، ص ۳۱۶.

^۵ - همان ماخذ ص ۳۱۹.

۲/۲- اهمیت و ضرورت عملی:

باعنایت به تصریح سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران، مبنی بر عدالت محوری توسعه و پیشرفت، یافته های این پژوهش می تواند:

- الف- باشفاف سازی مفهوم و تعریف عدالت، گام مؤثری در راستای تحقق منویات مقام معظم رهبری باشد.
- ب- از طریق تولید علم به تکمیل بخشی از خلاء های موجود در ادبیات و مبانی نظری، به گفتمان سازی «عدالت» به عنوان یک شاخص مهم دهه چهارم انقلاب اسلامی کمک نماید.
- ج- در راستای انجام رسالت دانشگاهی در جهت پاسخ به انتظارات رهبر معظم انقلاب از جامعه علمی و پژوهشی کشور را باشد.
- د- به عنوان یک منبع علمی برای دانشجویان، پژوهشگران و مراکز علمی و پژوهشی کشور مفید و مثمر واقع شود.

۴- اهداف تحقیق:

۴/۱- هدف اصلی: شناخت مفهوم عدالت و تعریف آن .

۴/۲- اهداف فرعی:

- ۱) شناخت ماهیت (چیستی) و چرایی عدالت از منظر رهبر معظم انقلاب.
- ۲) تبیین و تعریف مفاهیم عدل، قسط، عدالت و انواع عدالت مبتنی بر آراء و نظرات مقام معظم رهبری.

۵- سؤال اصلی:

از دیدگاه مقام معظم رهبری، مفهوم عدالت چیست و چگونه تعریف می شود؟

۶- سؤالات فرعی:

- ۱) معنی عدل از منظر مقام معظم رهبری، چیست؟
- ۲) از نظر رهبر معظم انقلاب، قسط چه تعریفی دارد؟
- ۳) مهمترین تفاوت عدل و قسط بر اساس آراء و نظرات رهبر معظم انقلاب کدامند؟

۷- روش تحقیق:

در این پژوهش از روش تحلیل محتوا، بر اساس الگوی استنباطی مقام معظم رهبری، استفاده شده است. معظّم له در پاسخ به سوال یکی از دانشجویان، در خصوص چگونگی استنباط نظریات حضرت امام و همچنین آراء و نظرات خودشان فرمودند: «نظرات امام یک مجموعه است و خوشبختانه بیانات امام ثبت شده است و همین است که هست. مثل همه‌ی متونی که از آنها می شود تفکر گوینده را استنباط کرد، منتها با شیوه درست استنباط. شیوه درست استنباط این است که همه حرف ها را ببینند، آنها را در کنار هم قرار بدهند، توی آنها عام است، خاص است، مطلق است، مقید است. حرف ها را باید با همدیگر سنجید، تطبیق کرد، مجموع این حرف ها نظر امام است. البته کار خیلی ساده ای نیست اما روشن است که باید چه کار کنیم، یک کار اجتهادی

است، اجتهادی است که از عهده شما جوانها بر می آید. بنشینند واقعا کارگروه های کاری در زمینه های مختلف، نظر امام را استنباط کنند، از گفته های امام به دست بیاورند» (بیانات در جمع دانشجویان سراسر کشور ۷-۷-۸۷) «من آنچه که در سخنرانی ها بیان می کنم»

۸- قلمرو تحقیق: قلمرو این پژوهش از نظر موضوعی، مفاهیم عدالت، عدل، قسط با تمرکز بر آراء و نظرات مقام معظم رهبری، و از حیث مکان، دانشگاه ها و مراکز پژوهشی تهران و حوزه علمیه قم و از نظر زمانی، دو دهه حاکمیت نظام جمهوری اسلامی ایران تحت ولایت و رهبری حضرت آیت الله العظمی خامنه (مد ظله العالی) از خرداد ماه سال ۱۳۶۸ الی خرداد ماه ۱۳۹۰ می باشد.

۹- ابزارهای گرد آوری اطلاعات: فیش برداری توصیفی.

۱۰- روش جمع آوری اطلاعات: روش جمع آوری اطلاعات در این مقاله به شیوه کتابخانه ای (اسناد و مدارک) است.

بخش اول - تعریف عدالت و ابعاد آن:

امام خامنه ای (مد ظله) تعریف عدالت را ضروری دانسته و می فرماید: «... عدالت را اولاً باید تعریف کنید... و مشخص کنید که این عدالتی که میخواهیم به آن برسیم، چیست؟ اولاً عدالت فقط عدالت در مسائل اقتصادی نیست، یک بخش عمده اش مسئله ای اقتصاد است. (در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه ۱۳۸۸/۰۴/۰۷)

- تعریف عدالت:

عدالت همه جا به معنای «برابری» نیست. ایشان در تبیین مفهوم عدالت تاکید دارند: «اشتباه نشود، عدالت یعنی هر چیزی را در جای خود قرار دادن. این معنای عدل است. عدالت یعنی برطبق حق عمل کردن، و حق هر چیز و هر کسی را به او دادن. این معنای عدالت است (بیانات در دیدار کارگزاران و قشرهای مختلف مردم، در روز ولادت حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام ۱۳۷۱/۱۰/۱۷)

مقصود از عدالت در این تحقیق، عدالت اجتماعی به معنای عام است که ابعاد اقتصادی، سیاسی را نیز در بر می گیرد. و در اصطلاح، «عبارت است از معیار و ملاک سنجش برآیندی است که باقرار گرفتن هر چیزی در جای خودش، امکان تشخیص و تمیز عدل از ظلم و یا امکان تشخیص عادلانه بودن و ظالمانه بودن امری را میسر می سازد.»^۶

- عدالت اجتماعی:

«عدالت اجتماعی، یعنی استقرار عدل در جامعه و از بین رفتن هر گونه تبعیض» (بیانات ۶۸/۱۱/۹) عدالت اجتماعی به مفهوم آن است که نظر و نگاه دستگاه قدرت و حکومت باید نسبت به آحاد مردم در برابر قانون امتیازات و برخوردها و رفتارها یکسان باشد و آحاد مردم از امتیازات و خیرات اسلامی به صورت عادلانه بهره مند شوند و هیچ کس بدون دلیل امتیاز ویژه ای نداشته باشد. (راهبرهای ولایت جلد ۶ ص ۱۷۸)

^۶ - تعریف عملیاتی از نگارنده.

- عدالت سیاسی :

از دیدگاه برخی از پژوهشگران، عدالت سیاسی، معیاری است مشروط که شاخص های آن، میزان خودکامگی و ستمگری حاکمان سیاسی را مشخص و مقید نموده و با اعمال آن، مشروعیت و مقبولیت نظام سیاسی از یک سو و حقوق و آزادی های اساسی مردم، از سوی دیگر را تضمین و تمشیت می بخشد. (اخوان کاظمی ۱۳۷۷:۴۱۶)

رهبر معظم انقلاب، عدالت را شرط ولایت دانسته و اعتقاد دارند: «عدالت به معنای خاص - یعنی آن ملکه‌ی نفسانی - از جمله‌ی شرایط ولایت است. اگر این شرط تأمین شد، ولایت یک چیز آسیب‌ناپذیر است؛ زیرا به مجرد این که کمترین عمل خلافی که خارج از محدوده و خارج از اوامر و نواهی اسلامی است، از طرف آن ولی یا والی تحقق پیدا کرد، شرط عدالت سلب می شود. کوچکترین ظلم و کوچکترین کج رفتاری که خلاف شرع باشد، عدالت را سلب می کند. هر تبعیضی، هر عمل خلاف و گناه و ترک وظیفه‌ی، عدالت را از والی سلب می کند. وقتی هم که عدالت سلب شد، او از آن منصب معزل می شود. (در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران، به مناسبت عید سعید غدیر ۱۳۷۰/۰۴/۱۰)

در فراز دیگری می فرماید: «در اسلام مردم یک رکن مشروعیتند، نه همه‌ی پایه‌ی مشروعیت. نظام سیاسی در اسلام علاوه بر رأی و خواست مردم، بر پایه‌ی اساسی دیگری هم که تقوا و عدالت نامیده می شود، استوار است. اگر کسی که برای حکومت انتخاب می شود، از تقوا و عدالت برخوردار نبود، همه‌ی مردم هم که بر او اتفاق کنند، از نظر اسلام این حکومت، حکومت نامشروعی است؛(بیانات در دیدار استادان و دانشجویان قزوین ۱۳۸۲/۰۹/۲۶)

- عدالت اقتصادی:

از مجموع دیدگاه مقام معظم رهبری استنباط می شود که عدالت اقتصادی عبارت است از برخورداری آحاد مردم از فرصت برابر و توزیع عادلانه‌ی ثروت و درآمد عمومی بین آحاد و اقشار جامعه است. (مقام معظم رهبری ۱۳۸۱/۰۶/۱۸) از نظر ایشان، «اگر عدالت باشد، امنیت اقتصادی بیشتر است..... و برخی نگرانی ها که عدالت را نافی امنیت اقتصادی تلقی می کنند، به عکس است. اگر عدالت باشد، امنیت اقتصادی بیشتر است. دزدها و چپاولگرها هستند که از بی‌عدالتی سود می‌برند. انسانی که می‌خواهد سرمایه‌گذاری کند و طبق قانون سود ببرد، از عدالت خوشش می‌آید، عدالت پشتوانه و پشتیبان اوست..... (رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با مسئولان دستگاه قضایی کشور و خانواده های شهدای هفتم تیر ۷۷/۴/۷)

رهبر معظم انقلاب، یک از مصادیق عدالت اقتصادی را توزیع عادلانه ثروت و امکانات دانسته و بیان می دارند: «هدف جمهوری اسلامی فقط این نیست که با ارقام و اعداد، تولید ناخالص ملی را در مجموع رقم بالایی نشان دهد، این کافی نیست. ما معتقدیم در کشور باید عدالت باشد و ثروت ملی میان همه‌ی مردم تقسیم شود. این آرزوی بزرگ ماست و برای آن تلاش و مبارزه می‌کنیم.(بیانات در اجتماع بزرگ مردم قزوین ۱۳۸۲/۰۹/۲۵)» کسانی که بحث عدالت را می‌کنند، به هیچ‌وجه منظورشان توزیع فقر نیست؛ بلکه توزیع عادلانه‌ی امکانات موجود است. عدالت یعنی امکاناتی که در کشور هست، عادلانه و عاقلانه تقسیم کنیم (بیانات در دیدار اعضای هیأت دولت ۱۳۸۴/۰۶/۰۸)

- **عدالت قضائی:** عدالت قضایی در یک تعریف خاص به وضعیتی از نظام حقوقی و قضایی کشور اطلاق می‌گردد که در آن فرآیند رسیدگی به جرایم، تخلفات و دادخواست های افراد جامعه نسبت به احقاق حقوق فردی و اجتماعی آنان عادلانه و بدون

تبعیض ناروا انجام پذیرد.^۷ از دیدگاه رهبر حکیم و فرزانه انقلاب، عدم تبعیض و اجرای عادلانه حدود و حقوق واحکام الهی از مصادیق عدالت قضایی به شمار می رود. در این رابطه می فرماید: «عدالت، به معنای عدم تبعیض در حقوق و حدود و احکام است. عدالت، یعنی کمک به مردم محروم و ضعیف. عدالت، یعنی این که برنامه ها و حرکت کلی کشور، در جهت تأمین زندگی مستضعفان باشد. عدالت، به معنای این است که کسانی که در زیر سایه ی سنگین نظام طاغوتی، از حقوق خود محروم ماندند، به حقوقشان برسند. عدالت، یعنی این که عده ی خاصی برای خودشان حق ویژه یی قایل نباشند. عدالت، یعنی این که حقوق انسانی و اجتماعی و عمومی و حدود الهی، یکسان بر مردم اجرا شود. اگر جلوی کسانی که با تکیه بر فریب و زور و یا بر اساس کارهای ناصحیح و مبتنی بر عقلهای مادی و منحرف از معنویت، توانستند به چیزهایی که حق آنها نبوده است، دست پیدا کنند، گرفته شود تا فرصتی برای ادامه ی کار خود پیدا نکنند، عدالت تحقق پیدا کرده است. (۶۸/۱۲/۲۲)

امام خامنه ای (مدظله) خطاب به مسئولان قوه قضائیه، یکی از مهمترین شاخص های سلامت جریان امور در کشور را سلامت دستگاه قضا مطرح و چنین توصیه نموده اند: «دستگاه قضایی سالم، دولت را هم سالم می کند. آحاد مردم را هم سالم می کند. سوء حال را به حسن حال برمی گرداند و تغییر می دهد. اما خدای ناکرده، اگر دستگاه قضایی ناسالم بود، قاعدتا دستگاههای دیگر هم به عدم سلامت خواهند گرایید. (بیانات در دیدار جمعی از قضات و اعضای دستگاه قضایی ۱۳۷۱/۱۰/۲۳). سلامت و استحکام، قاطعیت و انصاف، دلسوزی و پشتکار و بالاخره آمادگی و انتظام این دستگاه، نشان دهنده و مستلزم وجود سلامت و امنیت و عدل و داد و حسن جریان امور در کشور و در دستگاههای اجرایی آن است و بعکس، ضعف و فساد و اختلال و کم کاری و بی نظمی در این دستگاه، خیردهنده از وجود فساد و ناامنی و بی عدالتی در جامعه است. (حکم انتصاب آیتالله محمد یزدی به سمت ریاست قوه قضاییه ۶۸/۵/۲۴) همچنین معتقدند: «تضمین تحقق عدالت، با سلامت و کارآمدی قوه ی قضاییه میسر است. (بیانات در دیدار رئیس، معاونان و کارکنان قوه ی قضاییه، در آستانه ی سالروز هفتم تیر ۱۳۸۱/۰۴/۰۵)

- عدالت فرهنگی:

امام خامنه ای (مدظله) در حوزه فرهنگ معتقدند، عدالت اجتماعی، که یک امر اجتماعی محض و مربوط به حکومت، سیاست و شیوه ی فرمانروایی در جامعه است، جز به برکت یک فرهنگ صحیح در اذهان یکایک مردم، تأمین شدنی نیست. اصولاً همه ی موفقیتها در همه ی صحنه ها این گونه است. (۷۴/۴/۱۹) آ «یک معیاری لازم است برای اینکه بینیم عدالت در بخش های فرهنگی، بخش های آموزشی و پرورشی یا آموزش عالی، مراعات شده یانه؟ معیار عدالت چیست؟ فرض کنید در بخش آموزش و پرورش یا در بخش آموزش عالی، معیار عدالت چیست؟ چگونه عدالت تأمین می شود این باید مشخص شود تا بتوانیم آن معیار را در برنامه ریزی ها داخل کنیم در مقام عمل و در مقام اجرا به آن عدالت مورد نظر برسیم.» (بیانات در دیدار با هیأت دولت ۸۹/۶/۸)

از دیدگاه ایشان، بدون معنویت و بدون عقلانیت، عدالت تحقق پیدا نمی کند؛ اگر معنویت نشد، عدالت تبدیل می شود به ظاهر سازی و ریاکاری؛ اگر عقلانیت نشد، عدالت اصلاً تحقق پیدا نمی کند و آن چیزی که انسان تصور می کند عدالت است، می آید و جای عدالت واقعی را می گیرد. بنابراین معنویت و عقلانیت در تحقق عدالت شرط است. (دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت ۱۳۸۷/۰۶/۰۲) همچنین عدالت را منوط به عمیق اخلاق دانسته و می فرماید: «عدالت اجتماعی، به مقدار زیادی وابسته به اخلاق است. البته بخش عمده ی آن مربوط به مقررات و قوانین جامعه

^۷ - تعریف عملیاتی از نگارنده است.

است. اما مقررات و قوانین، بدون این که افراد از اخلاق الهی و اسلامی برخوردار باشند، چندان کارساز نیست... اگر اخلاق در جامعه تأمین شد، عدالت اجتماعی تأمین می شود» (۷۲/۴/۲۳) ما باید گام چهارم انقلاب را که گام نوسازی و تحول معنوی و اخلاقی است، برداریم و در جامعه، به یک معنا این حرکت از همه ی حرکتها دشوارتر است و خیلی سخت است که انسان از لحاظ اخلاقی، همه ی جامعه را نوسازی کند و تحول ببخشد و رذایل اخلاقی را کنار بریزد و معنویات را بر جامعه مستقر کند، به خاطر همین است که ما بدون یک تحول اخلاقی عمیق و گسترده، نخواهیم توانست عدالت اجتماعی را آن طوری که مورد نظر اسلام است، انجام دهیم. (بیانات در اجتماع بزرگ مردم در مشهد مقدس ۱۳۷۶/۰۱/۰۱)

- تعریف عدل:

به تعبیر مقام معظم رهبری، عدل یعنی: «یک موازنه ی صحیح، یعنی رفتار صحیح، معتدل بودن و به سمت عیب و خروج از حد نرفتن. این، معنای عدل است» (از بیانات ۷۱/۱۱/۱)، «عدل معنایش این است که باید جامعه قائم به قسط باشد.» (بیانات در دیدار کارگزارانو قشرهای مختلف مردم، ۱۳۷۱/۱۰/۱۷)

- تعریف قسط:

در تبیین معنای لغوی قسط بیان می دارند: «ماده ی «قسط» وقتی که به صورت مجرد استعمال می شود، قسط یعنی جور، ظلم.. قاسطین، یعنی ستمگران. وقتی باثلاثی مزید و در باب افعال آورده می شود -اقسط، یقسط - یعنی عدل و انصاف..... بنابراین، اگر «قسط» در باب افعال بکار رود، به معنای عدل است، اما وقتی که قسط، یقسط گفته شود، ضد آن است، یعنی ظلم و جور. (خطبه های نماز جمعه تهران ۱۳۷۷/۱۰/۱۸)

در جای دیگر با استناد به آیه ای از قرآن کریم، هدف نظام اسلامی را قسط دانسته و می فرماید: «اساس جامعه ی نظام جمهوری اسلامی «لیقوم الناس بالقسط» است. هدف، عدالت و قسط اجتماعی است. جامعه، زمانی به صلاح، آبادانی، عمران و نجات حقیقی خواهد رسید که این تأمین شود. (۱۳۷۴/۹/۲۹)

- تفاوت قسط و عدل:

ایشان بین قسط و عدل تفاوت ظریفی قائل شده و می فرماید: «قسط یعنی این که عدل خرد شود و به شکل عدالت اجتماعی در آید. «لیقوم الناس بالقسط.» انبیا برای این آمدند. (مقام معظم رهبری ۱۳۷۱/۱۱/۱) در بیان دیگری نیز از قسط به عنوان هدف انبیا یاد نموده و بیان می دارد: «پیغمبران آمدند، همه هم برای اقامه ی قسط آمدند، «لیقوم الناس بالقسط» (بیانات در مراسم تنفیذ حکم رئیس جمهور وقت، ۱۳۷۶/۰۵/۱۲)

«قسط» با «عدل» فرق می کند. عدل یک معنای عام است. عدل همان معنای والا و برجسته ای است که در زندگی شخصی و عمومی و جسم و جان و سنگ و چوب و همه ی حوادث دنیا وجود دارد. یعنی یک موازنه ی صحیح. عدل این است. یعنی رفتار صحیح، موازنه ی صحیح، معتدل بودن و به سمت عیب و خروج از حد نرفتن. این، معنای عدل است. لکن قسط، آن طور که انسان می فهمد، همین عدل در مناسبات اجتماعی است. یعنی آن چیزی که ما امروز از آن به «عدالت اجتماعی» تعبیر می کنیم. این، غیر از آن عدل

به معنای کلی است. انبیا اگر چه حرکت کلی شان به سمت آن عدالت به معنای کلی است - «بالعدل قامت السموات و الارض»، آسمانها هم با همان اعتدال و عدالت و میزان بودن سر پا هستند - اما آن چیزی که فعلا برای بشر مسأله است و او تشنه‌ی آن است و با کمتر از آن نمی‌تواند زندگی کند، قسط است. (همان، ۱۳۷۱/۱۱/۱)

- تعریف انصاف:

رهبر حکیم انقلاب، با اشاره به روایتی از امام باقر(ع) که فرمود: «انصاف المؤمن من نفسه»، می‌فرماید: «اینکه انسان در قبال دیگران انصاف به خرج بدهد. یعنی آنجائی که امر دائر میشود بین اینکه حق را به خاطر خود زیر پا بگذارد یا خود را به خاطر حق زیر پا بگذارد، این دومی را انجام بدهد. آنجائی که حق به طرف مقابل هست و شما حق ندارید، منصفانه حق را به او بدهید. خودتان را اگر چنانچه موجب کوچک شدن و زیر پا گذاشتن است، زیر پا بگذارید. این کار سختی است، اما کار مهمی است. (بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام ۸۶/۶/۳۱)

ایشان عدل و انصاف را از نشانه‌های ارکان توحید دانسته و فرمودند: «همه‌ی پیغمبران و اولیای برای این آمدند که پرچم توحید را در عالم به اهتزاز در آورند و روح توحید را در زندگی انسانها زنده کنند. بدون عدالت، بدون استقرار عدل و انصاف، توحید معنای ندارد. یکی از نشانه‌های ارکان توحید، نبودن ظلم و نبودن بی‌عدالتی است. لذا شما می‌بینید که پیام استقرار عدالت، پیام پیغمبران است. (بیانات در جشن بزرگ منتظران ظهور هم زمان با هفته‌ی بسیج و روز ولادت حضرت مهدی(عج) ۱۳۷۸/۰۹/۰۳)

بخش دوم - سطوح عدالت

مقام معظم رهبری در تبیین هدف عدالت محور انقلاب اسلامی، سه سطح جهانی، منطقه‌ای و ملی را قائل شده و می‌فرماید: «هدفی که این انقلاب و این مبارزه برای خود در نظر گرفت، هدفی بود که انسانیت از آن متنفع و متمتع می‌شود. آن هدف، مبارزه با ظلم و فساد و تبعیض در سطح جهانی و در محدوده‌ی کوچک‌تر، در سطح کشور است و برای این است که هدفهای والا برای بشریت مطرح شود. (بیانات در دیدار اعضای «نیروی هوایی» ارتش در روز نیروی هوایی ۱۳۷۱/۱۱/۱۹)

۱/۲/۱- سطح فردی

رهبر معظم انقلاب، در تحلیل سطح فردی عدالت با اشاره به ویژگی‌های شخصیتی امام علی علیه السلام، معتقدند:

درامیرالمؤمنین عدالت شخصی در حداعلی بود، همان چیزی که از آن به تقوا تعبیر می‌کنیم. همین تقواست که در عمل سیاسی او، در عمل نظامی او، در تقسیم بیت‌المال توسط او، در استفاده‌ی او از بهرهای زندگی، در هزینه کردن بیت‌المال مسلمین، در قضاوت او و در همه‌ی شؤون او خودش را نشان می‌دهد. (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران ۱۳۷۹/۱۲/۲۶)

ایشان در تعریف تقوا می‌فرماید: «تقوا عبارت است از مراقبت دائم از خود، در رفتار و گفتارمان، حتی در اندیشه‌ها و واردات ذهنی مان،..... در واقع در هر انسانی، عدالت شخصی و نفسانی او، پشتوانه‌ی عدالت جمعی و منطقه‌ی تأثیر عدالت در زندگی اجتماعی است. نمی‌شود کسی در درون خود و در عمل شخصی خود تقوا نداشته باشد، دچار هوای نفس و اسیر شیطان باشد، اما ادعا کند که می‌تواند در جامعه عدالت را اجرا کند. چنین چیزی ممکن نیست. هر کس که بخواهد در محیط زندگی مردم منشأ عدالت شود، اول باید در درون خود تقوای الهی را رعایت کند. (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران ۱۳۷۹/۱۲/۲۶)

ما وقتی که در باب عدالت بحث میکنیم - عدالت در روابط اجتماعی، عدالت در تشکیل نظام اجتماعی - نمیتوانیم از عدالت نسبت به خودمان غفلت کنیم. به خودمان هم باید ظلم نکنیم. به خودمان هم بایستی عدل بورزیم... عدالتی است در رابطه‌ی با خود، که ربطی به عدالت اجتماعی ندارد. در قرآن، ظلم به نفس در آیات متعددی تکرار شده، ظلم، نقطه‌ی مقابلش عدل است. بنابراین در پژوهشهای مربوط به عدالت، از این نکته بایستی غفلت کرد. (بیانات در دومین نشست اندیشه‌های راهبردی با موضوع عدالت ۹۰/۲/۲۷)

۱/۲/۳ - سطح اجتماعی

از منظر رهبر معظم انقلاب، مصادیق عدالت در سطح اجتماعی متغیر است. بطوری که در این فراز از بیاناتشان می‌فرمایند: «عدالت اجتماعی، آزادی، آگاهی، معنویت، که جزو مبانی این نظامند - مفاهیم ایستا و متحجری نیستند. اینها چیزهایی هستند که بر حسب پیشرفت و اقتضائات زمان، ممکن است مصادیقشان تغییر پیدا کند. (بیانات در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر ۱۳۷۹/۱۲/۲۲) «عدالت اجتماعی، در سایه‌ی اصلاح انسان، نفوس و بواطن و در سایه‌ی توجه به خدا و ذکر، حاصل خواهد شد... ملاک وجود و عدم عدالت اجتماعی، استقرار حاکمانه‌ی عدالت اجتماعی است. (۱۳۷۴/۹/۲۹)

این سطح از عدالت در ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه سوم توسعه نیز از سوی معظم له طی پیامی خطاب به رئیس جمهور وقت، تصریح گردیده بود: «سیاستهای کلی برنامه پنجساله‌ی سوم برابر اصل یکصد و دهم قانون اساسی ابلاغ میگردد. این سیاستها با هدف:

- استقرار عدالت اجتماعی، ارتقاء دینی و علمی و فرهنگی، امنیت و رفاه اقتصادی، افزایش عزت و اعتبار بین‌المللی که در مدت برنامه‌ی سوم از اولویت برخوردار است.

- تمرکز دادن همه فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه‌ی اقتصادی به سمت و سوی «عدالت اجتماعی» و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات، رفع محرومیت از قشرهای کم‌درآمد، ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر و حمایت از نهادهای عمومی و مؤسسات و خیریه‌های مردمی با رعایت ملاحظات دینی و انقلابی اصلاح نظام مالیاتی در جهت:

برقراری عدالت در گرفتن مالیات، توجه به ضرورت تولید و سرمایه‌گذاری‌های تولیدی، و ایجاد انگیزه‌های مردمی در پرداختن مالیات و افزایش نسبت مالیات در درآمدهای دولت، اجتماعی، سیاسی، دفاعی، امنیتی، تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و در صحنه‌های اجتماعی، و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه‌ی عرصه‌ها، و توجه ویژه به نقش سازنده‌ی آنان. (پیام به ریاست محترم جمهوری در خصوص سیاستهای کلی برنامه‌ی پنجساله‌ی سوم ۱۳۷۸/۰۲/۳۰)

«...من وقتی در وضع کشور خودمان نگاه می‌کنم، می‌بینم یکی از چیزهایی که می‌تواند جلوی این بی‌عدالتی رابه شکل منطقی و اصولی سد کند، همین کار تعاونی است... به نظر من یکی از راه حل‌ها و اساسی‌ترین و منطقی‌ترین و بنیادی‌ترین کارهایی که می‌تواند در این کشور برای استقرار عدالت انجام بگیرد، «تعاون» است. (از بیانات مقام معظم رهبری در حرم رضوی ۹۰/۱/۱) تدبیر مذکور با این آیه شریفه قرآن کریم که به تعاون و همکاری اجتماعی توصیه نموده است، انطباق دارد: «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ.» (المائده/آیه ۲)

اسلام، عزت ملی، استقلال، عدالت اجتماعی و کم کردن فاصله‌ها بین طبقات جامعه، امروز ما به اینها خیلی نیاز داریم. یک قانون شمامی تواند شکاف بین فقیر و غنی را عمیق‌تر کند، می‌تواند هم مقداری این را جمع کند. باید دنبال این باشید که این فاصله را کم و این شکاف را پر کنید. (بیانات در دیدار نمایندگان هفتمین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی ۱۳۸۳/۰۳/۲۷)

در انقلاب اسلامی ما - که یک حرکت دینی بود - به طور طبیعی عدالت جایگاه ممتازی داشت و دارد. در شعارهای مردمی، در قانون اساسی، در بیانات امام راحل (رضوان الله علیه)، در گفتمان‌های موضوعی و در زمانهای مختلف و به مناسبت‌های مختلف که جمهوری اسلامی مطرح کرده، این جایگاه ممتاز دیده میشود (بیانات در دویین نشست راهبردی ۹۰/۲/۲۷)

شعار پیشرفت و عدالت، یک شعار محوری است، یک مطلب اساسی است، یک نیاز است. در این مرحله، هدف کلان ملت عزیز ما و مسئولان باید پیشرفت و عدالت باشد. «پیشرفت» و «عدالت» دو خواسته‌ای است که انسان‌ها به آن نیازمندند. (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی ۱۳۸۹/۰۱/۰۱)

مقام معظم رهبری اقدامات انجام شده در سطح ملی را کافی ندانسته و انتظارات خود را چنین در مقاطع مختلف چنین ابراز داشته اند: «در هر سه قوه و در همه‌ی بخشها، کارهای مثبت خوب، بسیار انجام گرفته است، کارهایی که حقیقتاً به عدالت اجتماعی کمک می‌کند. البته اگر از من بپرسند که به این حد راضی هستید، یقیناً جواب منفی است و اصرارم بر این است که همه‌ی وقت و تلاش و همت و امکانات مسؤولان در راه اجرای عدالت اجتماعی باشد، که یکی از بزرگترین هدفهای انقلاب و از آرزوهای بزرگ ملت ماست... ما پیشرفت زیادی کرده‌ایم، منتها اگر از من بپرسید که آیا به این حد قانعم، پاسخ من این است: ابدا. ما هنوز راه زیادی داریم، هم به عدالت اجتماعی‌یی که اسلام از ما خواسته است، هنوز نرسیده‌ایم. این راه، راهی طولانی است. سربازان عدالت اجتماعی باید خستگی ناپذیر باشند. (بیانات در جلسه‌ی پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر ۱۳۷۹/۱۲/۲۲)

«در جمهوری اسلامی این وضعیت وجود داشته، سرلوحه‌ی دغدغه‌های نظام از اول انقلاب بوده است. در بخش اجرای عدالت، انصافاً کارهای زیادی هم انجام گرفته، لیکن راضی کننده نیست. بعضی از دوستان در توصیف آنچه که انجام گرفته، اطلاعات و آمارهای خوبی دادند، در زمینه‌ی کارهایی که انجام گرفته، شاید اطلاعات من بیشتر باشد، میدانم کارهای وسیعی از اول انقلاب انجام گرفته، لیکن مطلقاً راضی کننده نیست. آن چیزی که ما نیاز داریم، آن چیزی که مانبالش هستیم، عدالت حداکثری است، نه صرفاً در یک حد قابل قبول، نه، ما دنبال عدالت حداکثری هستیم، ما می‌خواهیم ظلم در جامعه نباشد. تا این مرحله خیلی فاصله داریم. بنابراین برای این باید تلاش کرد. (همان)

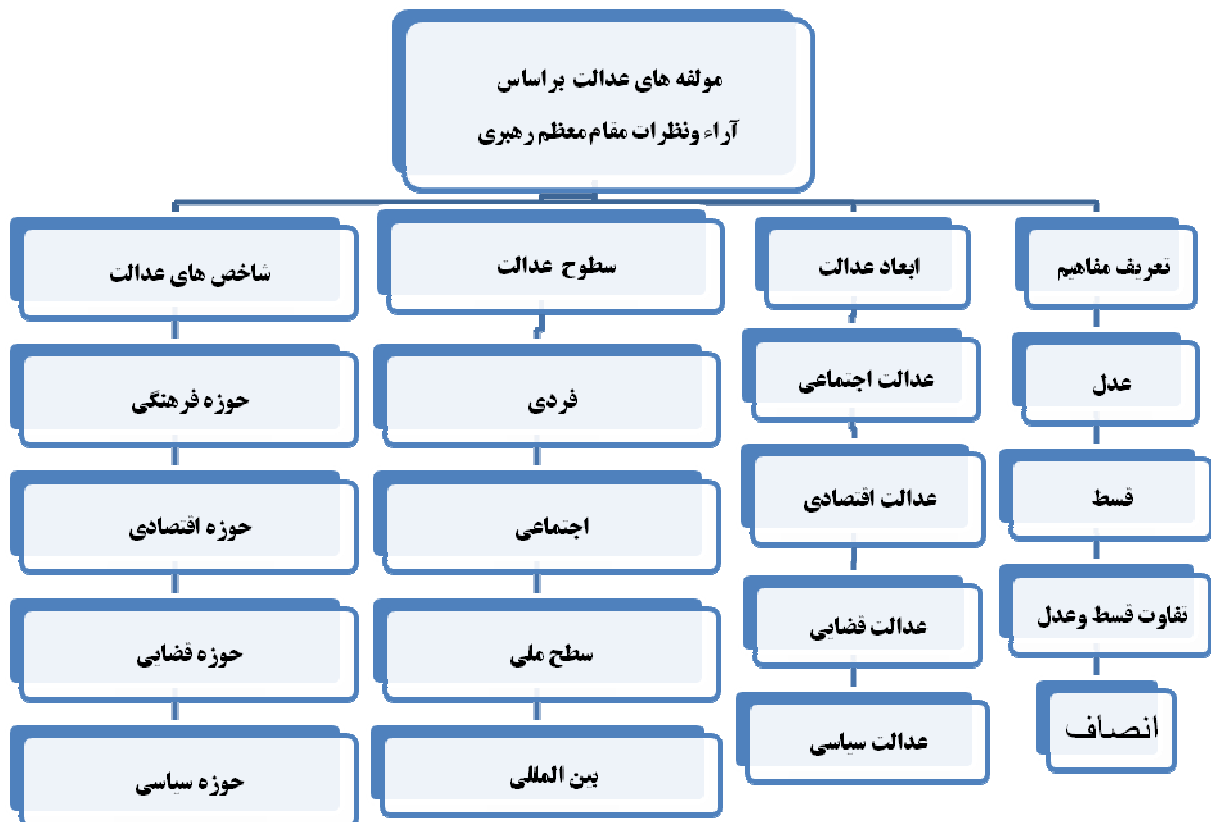
- ۱/۲/۵ - سطح بین المللی

در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری، مفهوم عدالت در سطح نظام بین الملل، مؤلفه‌های متعددی ملاحظه می‌شود. ایشان به عنوان رئیس جمهور وقت در مجمع عمومی سازمان ملل، مواضع رسمی نظام جمهوری اسلامی ایران را در خصوص عدالت چنین بیان داشتند: «آزادی، برابری انسانها، عدل اجتماعی، خودآگاهی افراد جامعه، مبارزه با کثرتی و زشتی، ترجیح آرمانهای انسانی بر آرزوهای شخصی، توجه و یاد الهی، نفی سلطه‌های شیطانی و دیگر اصول اجتماعی نظام اسلامی و نیز اخلاق و رفتار شخصی و تقوای سیاسی و شغلی، همه و همه ملهم و زائیده‌ی آن جهان‌بینی و برداشت کلی از جهان و انسان است. اسلام نظام‌های مبتنی بر زور و قلدری و زاینده‌ی ظلم، جهل، اختناق، استبداد، تحقیر انسان و تبعیض نژادها، ملت‌ها، خونها و زبانها را رد می‌کند و غلط می‌شمرد، و با هر آن نظام و کس که به ستیزه‌ی نظام اسلامی کمر بندد، با شدت و مقاومت می‌ستیزد، (سخنرانی در چهل و دومین مجمع عمومی سازمان ملل، نیویورک ۱۳۶۶/۰۶/۳۱)

ایشان در ادامه سخنرانی خود در سازمان ملل، خطاب به دولت ها، خواستار اصلاح نظام غیرعادلانه بین المللی به ویژه با تصریح تبعیض آمیز بودن «حق و تو» و «دائمی بودن عضویت در شورای امنیت» چنین بیان داشتند: «پیام ما به همه ی ملت ها و دولت های جهان سوم و نیز به ملت هایی که دولتهای آنان خود بوجود آورندگان نظام سلطه اند این است که دنیا بیش از این نباید این وضع ناهنجار را تحمل کند. باید به قدرتها و دولتهای بزرگ از سوی همه گفته شود در خانه های خودتان بنشینید، و دنیا را به همه ی مردم دنیا بسپرید، شما قیم آنها نیستید. در سازمان ملل دو تبعیض ناروا هست؛ حق و تو و عضویت دائم در شورای امنیت؛ این دو تبعیض باید برداشته شود.» (همان)

یکی از مشکلات و موانع تحقق عدالت در سطح بین المللی، ناعادلانه بودن ساختار نظام بین الملل است که با رها مورد تاکید ایشان قرار گرفته است. معظم له با اشاره به تلاش های انجام گرفته در طول دوران دفاع مقدس می فرماید: «در دوران دفاع مقدس که هی می آمدند فشار می آوردند و شعار صلح را مطرح میکردند برای اینکه جمهوری اسلامی را از میدان خارج کنند، آنجا جمهوری اسلامی شعار «صلح عادلانه» را مطرح کرد.» (بیانات در نشست راهبردی ۹۰/۲/۲۷)

مدل مفهومی عدالت از منظر مقام معظم رهبری

بخش سوم - عدالت پژوهی

رهبر معظم انقلاب، در دومین نشست اندیشه های راهبردی باموضوع عدالت، محورهای بسیار مهم و کلیدی رادرخصوص مقوله عدالت بیان فرمودند که ترسیم الگوی بسیار دقیق علمی برای عدالت پژوهی می باشد:

۱- ایجاد رشته عدالت پژوهی در حوزه ودانشگاه:

«عدالت سرلوحه دغدغه های همیشگی نظام اسلامی است.... کارهای انجام شده برای تحقق عدالت اجتماعی راضی کننده نیست، چراکه ما براساس نگاه اسلامی، تحقق کامل عدالت ومحورگونه ظلم راهداف قرارداده ایم..... ایجاد رشته عدالت پژوهی در حوزه و دانشگاه، نوعی سرمایه گذاری مفید برای ایجاد و تقویت گفتمان عدالت و تربیت نیروهای توانمند است.» (بیانات در دومین نشست اندیشه های راهبردی باموضوع عدالت مورخ ۱۳۹۰/۲/۲۷)

۲- استفاده از روش ها و راهکارهای جدید ومؤثر:

«حرکت کشور در مسیر پیشرفتهای سریع و جهشی را یکی دیگر از عوامل ضرورت توجه بیشتر به مقوله عدالت است. ادامه این حرکت پرشتاب، نیازمند تصمیم گیریهای بزرگ است و اگر در این تصمیم گیریها از عنصر عدالت و «ارتباط عدالت و پیشرفت» غفلت شود، خسارات فراوانی به بار خواهد آمد..... برای کاهش فاصله کنونی تا تحقق حداکثری عدالت، باید به روشها و راهکارهای جدید و مؤثر دست پیدا کنیم که این مسئله نیز به هم اندیشی متفکران نیاز دارد.» (همان)

۳- رجوع به منبع اسلامی: «هدف ما رسیدن به نظریه اسلامی ناب و خالص در باب عدالت است. برای دستیابی به این هدف بسیار مهم، باید با نگاه متجددانه و نوآورانه، به منابع اسلامی رجوع کنیم و با استفاده از متدها و فنون خاص این کار، نظریه اسلامی خالص را در مقوله عدالت استخراج کنیم.» (همان)

۴- پرهیز از التقاط ومونتاژ نظریه ها:

«در دستیابی به نظریه اسلامی عدالت باید از التقاط و هرگونه مونتاژ نظریه های دیگر بشدت پرهیز کرد و با مراجعه به منابع اصیل اسلامی، این نظریه را استخراج نمود....» (همان)

۵- استفاده از تعدد وتضارب آراء:

تعدد و تضارب آرا نیازی واقعی در روند دستیابی به نظریه اسلامی ناب در باب عدالت است، باید تلاش کنیم در پرتو تضارب آرا و نشاط علمی، به آنچه حق و صحیح است دست یابیم. حتی پس از دستیابی به نظریه اسلامی خالص درباب عدالت، تضارب آرا در این زمینه باید همواره ادامه داشته باشد.» (همان)

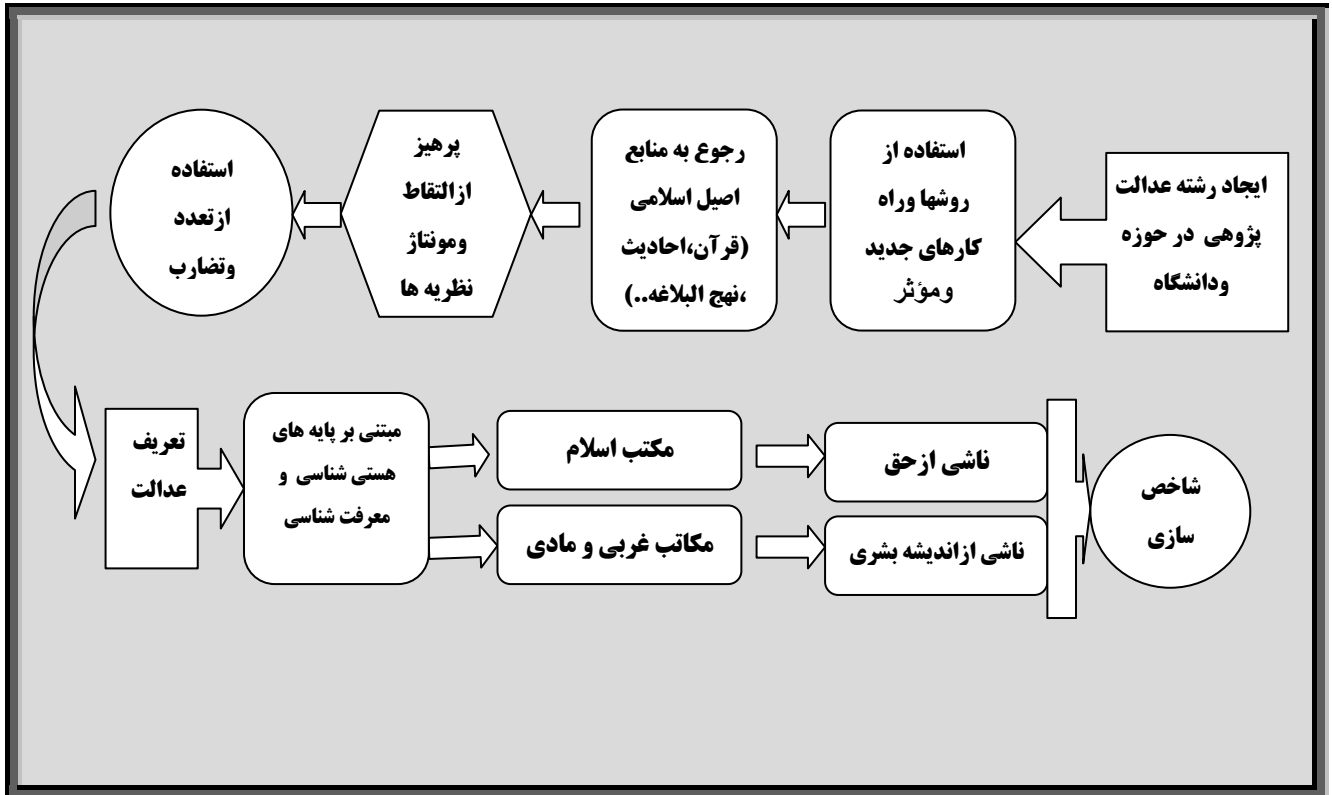
۶- تعریف عدالت:

«تعریف عدالت در هر مکتب مبتنی بر پایه های هستی شناسی آن مکتب است، به همین علت نباید در شناخت نظریه اسلامی عدالت، از مکاتب دیگر، استفاده کرد..... تفاوت عمیق نگاه اسلام و مکاتب بشری به عدالت: عدالت در اسلام، ناشی از حق است و عدالت ورزی یک وظیفه الهی محسوب می شود در حالیکه در مکاتب بشری، این نگاه وجود ندارد.» (همان)

۷- شاخص سازی:

یکی دیگر از کارهای مهم نظری، یافتن شاخص برای اندازه گیری میزان تحقق عدالت اجتماعی است. برخی شاخص های مطرح در نظریه های غربی در شرایط خاص قابل استفاده است اما بسیاری از آنها ناقص و یا کلاً غلط است بنابراین باید شاخص هایی مستقل برای تحقق عدالت از دیدگاه اسلام تعریف شود.» (همان)

الگوی عدالت پژوهی براساس آراء و نظرات مقام معظم رهبری

منابع و مأخذ:

- قرآن کریم، قرآن کریم ترجمه بهرام پور، ابوالفضل، (۱۳۸۶) آوای قرآن، چاپ چهارم، قم
- نهج البلاغه، ترجمه دشتی، محمد (۱۳۸۴)، چاپ اول، تهران، انتشارات منشور وحی
- آیت الله العظمی خامنه ای، سیدعلی، مجموعه بیانات ۱۳۶۸-۱۳۹۰ (سایت اینترنتی دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری
(www.khamenei.ir)
- اصغری سیدمحمد، (۱۳۸۶) عدالت و عقلانیت در فقه و حقوق، چاپ اول، تهران، انتشارات اطلاعات
- اخوان کاظمی بهرام، (۱۳۸۲) عدالت در اندیشه های سیاسی اسلام، چاپ اول، قم، مؤسسه بوستان کتاب.
- افتخاری اصغر (۱۳۸۷) قدرت نرم، فرهنگ و امنیت، چاپ اول، تهران، دانشگاه امام صادق (ع) و پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
- اخوان کاظمی، بهرام، (۱۳۷۷) "جایگاه عدالت در اندیشه های سیاسی اسلام" رساله دکتری علوم سیاسی، دانشگاه تهران.
- براتی، صفرعلی، (۱۳۸۱) «استراتژی عدالت اجتماعی در راستای توسعه اقتصاد جمهوری اسلامی ایران» رساله دکتری علوم دفاعی استراتژیک، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران.
- جهانگیر کیامرث (۱۳۷۸) «عدالت اجتماعی و مشروعیت سیاسی مطالعه موردی بر روی ایران بین سالهای ۶۸-۷۶» رساله دکتری علوم سیاسی، دانشگاه تهران
- جمشیدی محمدحسین (۱۳۷۹) « بررسی و تبیین نظریه عدالت (قسط) با تکیه بر دیدگاههای سه اندیشمند مسلمان ابونصر فارابی، امام خمینی و شهید صدر»، رساله دکتری علوم سیاسی، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- حدیث ولایت، مجموعه رهنمودهای مقام معظم رهبری (۱۳۹۰) دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری و مرکز تحقیقات علوم کامپیوتری حوزه علمیه قم.
- سیاهپوش امیر، (۱۳۹۰) کتاب الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی، چاپ اول، انتشارات آفتاب توسعه، تهران.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸)، تهران، گنج دانش
- مجموعه مقالات کنگره بین المللی امام علی علیه السلام (عدالت، وحدت و امنیت)، (۱۳۸۰) به اهتمام گلشنی مهدی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ اول، تهران.
- مجموعه مقالات برگزیده همایش عدالت اجتماعی و امیرالمؤمنین علی (ع) (۱۳۸۲) دانشگاه امام حسین (ع) دانشکده پژوهشکده علوم انسانی، تهران.
- مجموعه مقالات همایش توسعه مبتنی بر عدالت، مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق علیه السلام، تهران ۱۳۸۷
- <http://www.noormags.com/view/Magazine/ViewPages>